

Vladimír Kučera /
Jan Rychlík
**HISTORIE, MÝTY,
JÍZDNÍ ŘÁDY**

Vyšehrad

Rozčepýřený Vladimír Kučera o rozčepýřeném Janu Rychlíkovi v rozčepýřených dějinách

Byl jsem vždycky mírně, trochu staročesky hezky řečeno, rozčepýřený. Vzhledem i chováním. Maminka říkala „jako z divých vajec“, babička, původem z Třeště, pak „neustanovený“. Kolegyně Jana z jednoho mého pradávného zaměstnání se mě vždycky pokoušela zklidnit větou: „Sesedni a pobud!“ Inu, sesedl jsem, to jsem ještě zvládl, ale zpravidla dlouho nepobyl.

Tento povahopis způsobil, že jsem byl vždycky trochu nervózní z lidí, kteří nejsou rozčepýření. Kteří v klidu sesednou a pobudou. Mají poskládané ponožky ve skříni a myšlenky v hlavě. Mám z nich trému. Očekávám, kdy řeknou, že s raplem se nebudou bavit.

Úplně stejné pocity jsem měl, když jsem se poprvé setkal s Janem Rychlíkem. Přece jenom profesor, že? Nejen, že bude mít myšlenky vzorně složené do komínku ve skříni, ale on jich bude mít tu almaru úplně plnou. Nabitou. Na takové si člověk musí dávat pozor. Přichytí našince při neznalost, a buď mu vynadají, nebo se jim oči zakalí takovým zvláštním výrazem. Jakoby smutkem nad tím, že další příhodná hlava nedošla svého naplnění.

Rychlík navíc je nejen historik, ale i etnograf. Hovoří kolika jazyky, lyžuje, po tatínkovi má hudební sluch a po mamince hereckou výbavu. A když jsem ho poprvé slyšel mluvit, pochopil jsem, že to všechno má doopravdy pěkně utříděné. Jako podle jízdního řádu.

Respektoval jsem tedy Jana Rychlíka coby muže z jiného břehu, z míst, do kterých mi není dopřáno doplout, protože

moje lodička je proti jeho korábu trochu rozčepýřená, navíc ne docela a ne vyrovnaně vytižena intelektuálním zbožím a tudíž značně vratká.

Byl jsem potom rád, když profesor Jan Rychlík přišel debatovat do Historie.cs, protože mi bylo jasné, že řeč s ním bude vždycky věcná, přesná a otevřená. Takové to až biblické: Ano, ano. Ne, ne. Nicméně jsem měl vůči němu vždy uctivý ostych, jaký mívají rozčepýření oproti nerozčepýřeným. Jediné, co jsem si občas troufl, bylo ho trochu přibrzdit, protože když si Jan Rychlík vezme slovo, tak si ho potom drží, dokud nevypraví vše, jak si myslí, že je nutno.

Až pak jednou přišel pořad o národních zájmech, což je takový můj, řekl bych poněkud necudně: rajc. A já začal cítit, že v panu profesoru Rychlíkovi cosi doutná. Byl pořad nerozčepýřený, ale... Člověk má instinkt, který mu pomůže vycítit, odkud přihořívá, a tak jsem se zeptal: „Čím to je, že když se mluví o českých národních zájmech, dříve nebo později to skončí u Němců a vymezování se vůči nim?“ Mě to fakt zajímá a myslím si o tom svoje, a tehdy jsme ještě netušili, jak je to v nás pokřiveně zalezlé, jak si to pořád drbeme, jako bába bolavé, a jakou roli, prakticky rozhodující, sehraje tento problém v prezidentské volbě. A Rychlík přijal tuto otázku jako startovní výstřel: „Když se jedná o česko-německé vztahy, tak já to už musím takhle v televizi říct. Špatné, zlé úseky česko-německé minulosti cíleně vytahují a zobecňují tři skupiny lidí. První jsou ti, kteří utrpěli během nacistické okupace a války s Hitlerovým Německem nějakou ztrátu. Ty chápu. Ovšem je jich už velmi málo. Pak je druhá skupina, ta, která to činí z idiocie. Prostě idioti. A potom třetí skupina, lidi, kterých bychom se měli zeptat, za čí peníze tak činí.“ Myslím, pokud si dobře vzpomínám, že Honzovi Rychlíkovi se v tu chvíli rozčepýřila pečlivě načesaná patka po čele dolů až do blýskajících se očí.

A já poznal, že v Rychlíkově skřini je sice myšlenek a znalostí nepřeborně, a že jsou tam srovnány po přesných argumentačních liniích, jenomže zdaleka ne tak nerozčepýřeně a ustanoveně, jak jsem si myslel. Že z nich na mnoha místech vytrčuje cosi vzdorného, buřičského, něco z divých vajec. V té chvíli,

a potom za dlouhých rozhovorů kupříkladu o dělení Československa, při nichž jsme upíjeli pivo či víno, občas i zvýšili hlas, jsem mnohokrát musel Honzovi říci: „Sesedni a pobud!“, protože jsem trysku a rozmáchlosti jeho myšlenek a názorů přestával stačit. Už jsem si ho jenom nevážil, už jsem ho měl i rád. Poznal jsem v něm totiž chlápka z rodu rozčepýřených.

A k tomu přibyl zasněný výraz v Honzově tváři, když přišla řeč na lokomotivy a železnici vůbec. Trpím také ajznbnačským syndromem a láskou k mašinkám. Shodli jsme se s Honzou na tom, že, jde-li to, nejraději jedeme vlakem. To nevysvětlíte nikomu, kdo není takhle postižen.

Když začne Honza Rychlík mluvit o mašinkách, naskočí mi vzpomínka na jednu z povídek mého milovaného O. Henryho. Tulák, železniční tramp, se v tom čtení vůlí osudu stane vůdcem velké lupičské bandy. A, veden zkušenosti starého hobo, vyhlédne v prérii místo, na němž vlak musí zastavit, a kde lze provést velkou vlakovou loupež v podstatě bez rizika. Jenomže když velký loupežnický boss ucítí vůni nákladního vagónu, uslyší „vlakovej zvonec“, sáhne si na koleje, cosi se v něm zlomí, odhodí vůdcovský stetson, koľty i ostruhy, zaleze do vagónu, a bandité marně čekají na povel náčelníka Černého orla. Ten se zase změnil v trampa, řečeného Kuřátko, a odjíždí vlakem šťastně v dál. Jo, když vidím ctihodného pana profesora Jana Rychlíka vyprávět o lokomotivách, nádražích a kolejích, nějak si umím představit, jak (alespoň ve snech) odhazuje atributy profesorství a uvelebuj se v koutě vagónu, pod nímž drncí koleje. (Jediná profesorská narážka by možná od něj zazněla, totiž, že nedrncají pražce, jak to napsal Jan Vyčítal v Oranžovém expresu, který tak skvěle čundrácko-ajznbnačsky zpíval Mirek Hoffmann a Greenhorni, pražce prostě nikdy nedrncají, to koleje drncají, studente!; to by nesnesla profesorská přesnost, ale pak by se už železniční tulák Honza Rychlík nechal unášet, ať si drncá, co si drncá, jen když to drncá.)

Honza Rychlík jede podle jízdních řádů. To ano, podle všech těch tajemných značek, které napovídají, zda vlak jede v sobotu či v úterý, jestli čeká na přípoj z Horní Dolní, a nebo zdali mu pohrdavě odjíždí, až přijde čas; podle označení, které naznačují, na které straně je nástupiště a jestli je ve vlaku

jídelní vůz. Ano, Rychlík (nomen omen) jede podle jízdních řádů, aby byl co nejdřív tam, kde být potřebuje. A aby si taky užil krajinu kolem i sám vlak: mašiny a vagónky, i nádraží. Jezdí podle jízdních řádů, ale drncá si podle nich, jak chce. Jak si sám určí.

Když jsme tenhle rozhovor dopsali, chtěl jsem ho nějak hezky seřadit, dát mu řád, úhledně vytvořit kapitoly a vůbec ho učesat. Zjistil jsem, že je neučesatelný. Jako Honza Rychlík. Že se vrhá do nepředvídatelných zatáček, nachází si záhadné křižovatky, aby z nich vítězně došel k jasnému závěru, otáčí se zdánlivými maličkostmi, aby se z nich vyklubala důležitá záležitost. Třikrát jsem se pokoušel ten rozhovor přeprat, přebouchat ve jméno úhlednosti, a třikrát mě porazil svou rozčepýřeností. A není to pouze tím, že je Honza Rychlík rozčepýřený, a že já jsem konec konců také rozčepýřený. Vždyť i ty dějiny jsou rozčepýřené a do škatulky je úhledně nenaskládáš. Vždycky někde něco vystrčí.

Co, kde, a kdy, Jane Rychlíku?

Vladimír Kučera

Byl jsi přímo u toho, když se dělilo Československo. Kdysi říkal disident Milan Šimečka, československý spisovatel, filozof a literární vědec, že má jednu srdeční síň českou a druhou slovenskou. S tebou je to podobné. Jak jsi snášel dělení státu?

Velmi těžce. Vždycky jsem se cítil být Čechoslovákem. A na rozdíl od jiných lidí, kteří to vnímali také tak, ale měli ten pocit tak nějak abstraktně, já jsem na to získal i papíry, české i slovenské občanství. Jsem Čechoslovák nejen de facto, ale i de iure. Nemyslím si, že občanství nutně musí být spojeno s národností. Cítím se být Čechem i Slovákem.

Napsal jsi o soužití Čechů a Slováků i o dělení Československa zajímavé knihy, Češi a Slováci ve 20. století a Rozpad Československa. V závěru té první jsi napsal: „Po 74 letech zmizelo Československo definitivně z mapy Evropy. Postoj obyvatelstva k nově vzniklé situaci se nedá přesně zjistit: je totiž nutno si uvědomit, že ke vzniku obou nových států došlo vlastně o silvestrovské noci, kdy se tradičně v Československu (resp. v jeho nástupnických státech) lidé veselí a ve velkých městech očekávají radostně o půlnoci příchod Nového roku...“ Jsou to taková ironicky hořká slova, byť popisují reálnou situaci. Je skutečně otázkou, zda i na slovenské straně byl vznik nového státu vítán s nějakým většinou přehnaným veselím a nadšením. U nás rozhodně ne. Ale z druhé strany: stálo Československo, stát s historicky tak jepičím životem, za nějaké patetické a dojmavé loučení?

Je to součást dějin, kterou nelze vymazat. Československo stále ovlivňuje jak Čechy, tak Slováky, byť si to v každodenním shonu neuvědomujeme. Stejně jako nás ovlivňuje Rakousko-Uhersko. Nazval jsi společnou existenci jepičím životem. Ano, sedmdesát let je v dějinách málo. Ale jsou to tři generace. To už tak málo není. Nepokládám to soužití za zbytečné. Čechům i Slovákům hodně přineslo. V roce 1918 ani Češi ani Slováci příliš mnoho alternativ neměli. Myslím, že zvolili pro ně tu nejuhodnější.

Coby poradce Petra Pitharta, tehdejšího českého premiéra, jsi byl blízko toho, když toto soužití končilo. Mimochodem, co jsi měl tehdy u Pitharta na starosti?

Nejrůznější analýzy podkladových materiálů. Nejprve jsem se zabýval změnami v pozemkové držbě a později také otázkami kolem státoprávního uspořádání. Návrhy v této oblasti jsem samozřejmě konzultoval s Jaroslavem Šabatou. Ten tehdy vykonával funkci ministra bez portfeje a měl na starosti také kontakty se slovenskou vládou a s vládou federální. Čili moje návrhy musely jít přes něj. Jinak by to nemělo smysl. Návrh musel odpovídat politické linii české vlády a taky muselo být jasné, zda je politicky průchodný v České národní radě. Tak jsme to vždycky se Šabatou probrali a šlo se s tím za Pithartem.

Měl jsi nějaký alternativní návrh, který by Československo zachoval?

Myslím, že neexistoval žádný nápad, jak udržet společný stát navždy. To je nesmysl. A jestli někdo tvrdí, že to bylo možné, rád bych si jeho řešení vypoaslechl. Kromě, samozřejmě, cesty síly a mocenských zásahů. To by ovšem nebylo příliš demokratické. Byla tu jistě možnost existenci společného státu na nějaký čas prodloužit. Navrhoval jsem uspořádání podle rakousko-uherského vyrovnání z roku 1867. Jsem přesvědčen, a ne proto, že jsem to vymyslel, že by to bylo řešení minimálně na několik let, přinejmenším do vstupu do EU. Nedomnívám

se, že by to mohlo být řešení permanentní, protože, jak už jsem řekl, a jak všude stále opakuji, v jednom státě není spolužití dvou národů nikdy zcela vyřešeno a musí se počítat s tím, že to nevydrží, že to v jednu chvíli prostě nepůjde.

Což byla dle mého soudu zásadní chyba české pravice: prohlášovala, že musíme definitivně vyřešit národnostní otázku, abychom se mohli věnovat něčemu pořádnému. Jaké definitivně? To jako jednou provždy? To je nonsens. V mnohonárodnostním státě je nutné na národnostní otázku reagovat pořád. Třeba počítat s tím, že nastane nová situace, již je třeba řešit. Proti mému řešení, které ministr Šabata podporoval, a myslím, že i Petr Pithart se k němu stavěl celkem vstřícně, přicházely námitky ze strany ekonomických ministrů, pokud se dobře pamatuji, tak to byl hlavně ministr Tomáš Ježek, který tehdy oficiálně neměl žádný resort, a ministr průmyslu Jan Vrba. Říkali v podstatě asi toto: to, co šlo v roce 1867, v kapitalismu volné soutěže, by nefungovalo nyní, kdy stát s ohledem na připravovanou transformaci musí mít poměrně silné, jak tehdy (na rozdíl od pozdější doby) zdůrazňovali, kompetence při řízení ekonomiky. V tom se shodovali s federálním ministrem financí a místopředsedou federální vlády Václavem Klausem. Snad měli i pravdu. Škoda ovšem, že debata probíhala písemně, že jsme se vlastně nikdy nesešli a nemluvili o tom osobně. Možná chyba toho týmu byla, že tam bylo příliš ekonomů. A taky příliš právníků. Já je nekritizuji, ovšem řekl bych, že byli profesionálně deformováni. Což by ovšem mohli říci i oni o mně. Nemožu jejich námitku ani potvrdit ani vyvrátit, nicméně myslím, že z mého návrhu bylo možné vycházet a o uspořádání ekonomických vazeb se bavit potom. Jsem přesvědčen, že jsme příliš nakaženi marxismem-leninismem v tom, že ekonomika zásadně ovlivňuje politiku. Jako historik tvrdím opak: velká rozhodnutí byla politická a šla často proti zájmům ekonomických kruhů.

I když na druhé straně: na příliš velký vliv ekonomů se nyní svádí kde co. Možná, že to tenkrát ani jinak nešlo. Že se všechno odvíjelo od té přeměny ekonomiky, která byla, nebo měla být, vlastně převratem z ekonomiky zcela nepřírozené, již

se říkalo socialistická, a která byla direktivní, nesmyslně plánovaná, v důsledku zmatená, do normálního hospodářského chodu. Jak to probíhalo je věc jiná, ale proběhnout to muselo.

Kdy vlastně česká reprezentace začala vnímat česko-slovenský problém jako velmi složitý, ba možná neřešitelný jinak než rozchodem?

Čeští politici si to uvědomovali už od počátku roku 1990. Já přišel k Pithartovi na úřad o rok později. V říjnu devadesát jedna bylo večerní zasedání vlády. Zavolali si mě a někdo se zeptal: „Pane doktore, co vy myslíte, může Česká republika podepsat smlouvu se Slovenskou republikou nebo ne?“ Odpověděl jsem: „Pánové, já nejsem právník, právní expertízy po mně nechtějte, ale jestli chcete, udělám vám tady na dvacet minut přednášku, ve které vám zdůvodním, že uzavření takové smlouvy je naprosto vyloučeno. Pak si uděláme malou přestávku. A potom vám přednesu rozbor znovu na dvacet minut, ve kterém vám týmiž argumenty dokážu, že přijetí takové smlouvy nic nebrání, a že je všechno v pořádku.“ V takovém kruhu se tehdy jednání pohybovala.

O které smlouvě je řeč?

Chtěl ji Ján Čarnogurský, šéf slovenského kabinetu. Zjednodušeně řečeno to měla být smlouva o dalším soužití mezi dvěma suverénními státy. Jan Kalvoda, tehdy místopředseda České národní rady, právník, říkal, že takovou smlouvu nelze podepsat během trvání federace. Že by se musela republika nejdřív rozdělit. Čarnogurský, také právník, tvrdil pravý opak: byl přesvědčen, že existence federace přímo předpokládá smlouvu mezi jejími členskými státy. Jako příklad uváděl vznik USA. Jak jsem už před chvílí říkal: příliš právníků. Ptali se mě, jaký mám na to názor. A já, že po právní stránce nevím, ale z hlediska historika že je to nesmyslná debata. Vždyť každý nový stát přece vzniká popřením toho předchozího. Pokud je možné udržet základní atributy společného státu, tedy zahraniční politiku, měnu, obranu a to, co s tím souvisí, tak proč by

se taková smlouva nemohla podepsat? V debatě potom jeden ministr – byl to, tuším, Tomáš Ježek, anebo možná ministr vnitra Tomáš Sokol, – řekl: “Když na smlouvu přistoupíme, musíme to předložit k ratifikaci ČNR a tam nemá vláda většinu a spadne to pod stůl.” Což souviselo s rozpadem Občanského fóra: ministři ve vládě byli z většiny z Občanského hnutí, ale v České národní radě měla převahu ODS. Já si dodnes myslím, že ne nějaký právní fundamentalismus, ale tohle byl pravý důvod, politika uvnitř české politické scény. Oni věděli, že když na tu smlouvu přistoupí, vláda ČR padne, většina poslanců ČNR to vezme jako příležitost vyslovit kabinetu nedůvěru. Takže se rozhodlo, že se slovenskou vládou se bude jednat dál, ale tak, aby se nemuselo žádat o rozšíření mandátu od ČNR. Slováci dodnes říkají, že Češi nechtěli přistoupit na kompromisy, které by zajistily Slovensku rovnoprávnost. Toužili zejména po samostatné emisní bance a mezinárodně-právní subjektivitě. Takové požadavky ale nemohly projít. Ne proto, že by je česká reprezentace nebyla ochotna poskytnout, ale proto, že je ani poskytnout nemohla, byly totiž principiálně neslučitelné s existencí Československa. Já chápu, že Slováci toužili po tom, aby svět věděl, že Alexander Dubček není Čech. Ale vždy se jich ptám: „Kolik znáte katalánských spisovatelů? Nebo vlámských?“ Nehledě na to, že Slováci si pletli rovnoprávnost a rovnost. Chtěli rovnost, ale Češi a Slováci si rovni nejsou. Většina je většina. A občanů ČR bylo dvakrát tolik, co Slováků.

A jaké vlastně bylo to československé dělení zblízka? Vzdouvaly se při jednání emoce?

Dělení probíhalo celkem v klidu, což je to nejdůležitější. Většinou totiž takovéto akce skutečně, jak ses logicky ptal, vyvolávají ovzduší plné emocí. A emoce se občas zvrhnou až do divokých vášní, které vytvářejí spory, končící v řadě případů násilím. Emocím jsme se samozřejmě nevyhnuli ani my, většinou ale v míře mezilidské slušnosti a vzájemného respektu, probíhalo to celkem racionálně. I když to pro mnoho lidí, včetně mě, nebylo osobně vnitřně příjemné, akceptovali jsme

skutečnost rozdělení jako nutnou věc. Československý stát byl natolik rozklížený, že byl neřiditelný. A budovat společný stát, v němž nic společného nemáme, to je přece protimluv, to nemá žádnou cenu. V takovém případě je lepší, když vzniknou státy dva; a nějakým způsobem kooperují. Což ovšem nebylo tak docela samozřejmostí, byť si to mnozí myslí.

Dnes už je samozřejmě všechno v pořádku, ale mně vadilo po rozdělení Československa právě z hlediska oné kooperace mnoho zdánlivých drobností. Do roku 2004, do vstupu do Evropské unie, se nepamatovalo na řadu věcí, které se týkaly obyčejných lidí. Nedávám to nikomu za vinu, ale neuvědomili jsme si, že obě republiky zdědily právní řád, který byl v Československu ještě z doby socialismu. A socialistický právní řád, pokud jde o postavení cizinců, jaksi nepočítal s tím, že by v Československu těch cizinců bylo nějak moc. A skutečně jich tu mnoho nebylo a ti, co tu byli, tak u nás byli zpravidla dočasně. A vůči cizincům byl socialistický československý právní řád vysoce restriktivní. Což přešlo do právního řádu demokratického státu a po rozdělení Československa to zkomplikovalo situaci spoustě lidí. Najednou se z nich přes noc stali cizinci. Cizinci bez vlastního zavinění. A s tím se nepočítalo. Otázky majetku, otázky státního občanství, restituční nároky, problémy studia... najednou lidé nevěděli, co s tím, státy byly bezradné. Řešilo se to velmi komplikovaně, nebyl právní základ. V rámci různých iniciativních organizací, ať to byl Česko-slovenský duchovní parlament, nebo Nadace Vlada Čecha a některé další, jsme se snažili vyvíjet nátlak, aby tyto nesnáze odpadly. Dám takový zdánlivě banální příklad: rozdělení Československa najednou znemožnilo posílat z jedné republiky do druhé peníze. Protože koruna nebyla tehdy směnitelná a za socialismu jsi taky nemohl poslat sto korun do východního Německa jen tak... to nešlo.

No jo, to jsem si tehdy vůbec neuvědomoval... já nikam peníze neposílal, ani do NDR, ani potom na Slovensko. Jenomže ono takových lidí tu bylo nemálo. Co třeba, když chtěla maminka odněkud z Detvy poslat přilepšenou svému synovi na studia do Prahy.

Najednou, mechanicky, z titulu nástupnictví vznikly těžko řešitelné problémy... Anebo, což souvisí s příkladem, který jsi dal, taková věc jako poštovné... Automaticky začal platit mezinárodní poštovní tarif, který je prohibitivně vysoký, čili třeba poslat knihu z Prahy do Bratislavy znamenalo zaplatit ji vlastně dvakrát, protože poštovné stálo skoro tolik co sama knížka. Nebo telefonní hovory... v mnoha ohledech si myslím, že tady chyběla dobrá vůle, ono se s tím dle mého soudu dalo něco dělat.

I proto jsem rád, že jsme vstoupili do Evropské unie. Členské státy jsou podřízeny evropské legislativě a tím se to vyřešilo, protože podle hlavní zásady Evropské unie je každý občan českého státu a každý občan slovenského státu zároveň občanem Evropské unie. Má tedy všechna práva a všechny povinnosti, vyjma politických práv, která jsou vyhrazena občanům jednotlivých zemí. To v československém vztahu po rozdělení zakotveno nebylo. Například občané Slovenské republiky tady nemohli studovat, jenom v rámci povolené kvóty, když dostali vládní stipendium, nebo když je univerzita tak říkájíc na vlastní triko a za vlastní peníze přijala. To pak vyřešil ministr školství Jan Sokol, který nabídl v roce 1998 své slovenské vládní partnery Evě Slavkovské, že u nás mohou občané Slovenské republiky recipročně studovat, za stejných podmínek jako místní občané.

Naprosto nešťastně byla po rozdělení řešena otázka občanství. Místo aby se vycházelo z jednoduchého a logického principu, že každý je občanem tam, kde má trvalý pobyt, pokud v nějaké závazné lhůtě, třeba rok nebo šest měsíců, neprohlásí, že nechce být občanem této republiky, stalo se výchozím bodem republikové občanství, které vzniklo současně se vznikem federace, tedy v roce 1969. Tehdy každý československý občan získal vedle československého občanství zároveň občanství jedné z republik. Na to většina lidí úplně zapoměla. Většinou nikdo netušil, že něco takového jako republikové občanství vůbec existuje, protože do osobních dokladů se nezaznamenávalo a praktický význam mělo jenom v případě, že v nějakém federálním úřadě či instituci existoval

požadavek paritního zastoupení občany obou republik. Jinak platilo, že občané jedné republiky mají i na území druhé republiky stejná práva a stejné povinnosti, jako občané této republiky. Kdo si asi tak v roce 1992 ještě pamatoval, že když vznikla v roce 1968 federace, tak každý československý občan musel být zároveň občanem jedné nebo druhé republiky, a že to občanství republiky záviselo na tom, kde se člověk narodil, případně kde se narodili jeho rodiče? V té době měla většina lidí plnou hlavu čerstvé sovětské agrese a následků, které pro život země přinesla, sotva si z té doby uchovala vzpomínku na nějaké přihlašování k občanství, zvláště, když šlo v té době o zcela formální záležitost. Nehledě na to, že v roce 1992 tu už žila celá jedna generace narozená až po roce 1969. Řada lidí si také pletla republikové občanství s národností. Ta se totiž zaznamenávala do občanských průkazů; k republikovému občanství ale neměla žádný vztah. Rozhodně tedy neplatilo, že každý, kdo je Čech, tj. kdo se hlásí k české národnosti, byl také automaticky občanem České republiky.

Ale, pokud si vzpomínám, po roce 1989 se ta dvojitá občanství nedávala příliš dlouho...

V době trvání federace platilo, že občan jedné republiky, mající po určitou dobu trvalý pobyt na území druhé republiky, může požádat o změnu republikového občanství, ale jak již jsem řekl, v době trvání federace to prakticky nikdo nedělal, protože k tomu neměl důvod. Ale na podzim roku 1992, když už bylo jasné, že se Československo rozpadne, to řada lidí udělala, protože si správně uvědomili, že se z nich jinak stanou od 1. ledna 1993 cizinci. O udělení českého občanství na podzim 1992 požádala i moje slovenská manželka společně s naší tehdy ještě nezletilou dcerou – ta se totiž narodila na Slovensku, a proto byla také slovenskou občankou. Obě na tom nechtěně vydělaly, protože když o občanství České republiky žádaly, tak ještě neplatil nový zákon o státním občanství České republiky (č. 40/1993 Sb.), podle kterého se cizinec, žádající o české občanství, musel nejprve vyvázat z občanství dosavadního. Manželka a dcera si tedy původní slovenské občanství

zachovaly a patřily tehdy k poměrně malému okruhu osob, majících hned od roku 1993 současně české i slovenské občanství. Nový zákon také stanovoval, že občan České republiky, který z vlastní vůle přijme občanství jiného státu, české občanství ex lege ztrácí. Zcela upřímně, byť Mečiarovu vládu jsem dost zásadně nemusel, tak je nutno uznat, že k problému státního občanství přistupovala velmi liberálně. Tamní zákon o státním občanství Slovenské republiky (zák. č. 40/1993 Z. z.) jednak umožňoval každé osobě, která byla k 31. prosinci 1992 československým občanem a neměla občanství Slovenské republiky, aby toto občanství získala na základě prohlášení před úřadem státní správy. Češi tam mohli slovenské občanství získat lehce – ale tím podle českého zákona pozbývali občanství české. Slovenský zákon neumožňoval, aby byl někdo slovenského občanství zbaven. Slovenský občan tedy nabytím jiného občanství slovenské občanství neztrácel, pokud se ho sám výslovně nevzdal. Mohl tedy mít podle slovenského práva více občanství, ale při nabývání českého občanství mu to stejně nepomohlo, protože český zákon od něj žádal nejprve propuštění z dosavadního občanství. Občan Slovenské republiky, který tu žil, se musel nejprve vyvázat ze svého předchozího slovenského občanství, musel mít v České republice dva roky trvalý pobyt, musel mít čistý trestní rejstřík a teprve potom se mohl stát občanem České republiky.

Třeba říci, že pro většinu lidí byla otázka občanství nikoliv záležitostí svobodného rozhodnutí, ale otázkou chleba: Slováci v České republice, to byli především státní zaměstnanci všeho druhu. Ti prostě neměli jinou volbu, než požádat o české občanství, protože jinak by byli propuštěni ze služby. Na Slovensku to – pokud jde o Čechy – platilo stejně, ovšem Čechů bylo ve státní službě na Slovensku mnohem méně, než bylo Slováků v českých zemích. Ostatně, ani pro osoby pracující v soukromém sektoru nebyla situace jednoduchá. Mezi Českou a Slovenskou republikou sice byla uzavřena dohoda o tom, že občané jedné republiky nepotřebují k zaměstnání na území druhé republiky pracovní povolení, ale řada zaměstnavatelů zpočátku nevěděla, jak případy těchto „cizinců“ řešit, a odmítala proto občany druhé republiky zaměstnávat.

Nezastírejme si, že český zákon o státním občanství byl namířen proti Romům, protože nějaká mazaná hlava si všimla, že vlastně všichni Romové, co tady jsou, přišli ze Slovenska. „Čeští“ Romové válku prakticky nepřežili, těch se z koncentračních táborů vrátilo ani ne tisíc. Čili všichni Romové za federace vlastně byli už od 1. ledna 1969 občany Slovenské republiky. Za federace to samozřejmě nevadilo a oni sami o tom zřejmě vůbec nevěděli. Teď se z nich z ničeho nic přes noc stali cizinci v České republice, ačkoliv řada z nich se tady už narodila a ze Slovenska pocházeli jen oba jejich rodiče. Z toho pro ně plynuly všechny možné důsledky a komplikace. Možnost získat české občanství pro ně byla velmi ztížena, protože často nebyli na území České republiky policejně přihlášení a nesplňovali tedy požadavek dvouletého trvalého pobytu. Často také neměli čistý trestní rejstřík. Navíc to byli lidé mnohdy pologramotní, kteří vůbec nechápali, co po nich úřady chtějí. Nemohli ale velmi často získat ani slovenský pas, protože neměli původní rodné listy, resp. rodné listy svých rodičů a nebyli tak schopni prokázat své slovenské občanství.

Ta problematika státního občanství je velmi komplikovaná, vyžadovala by podrobný výklad. Ty zákony se také měnily, je zásluhou Miloše Zemana jako premiéra, že prosadil koncem devadesátých let novelizaci zákona o českém občanství a umožnil do určité míry ve vztahu ke Slovensku dvojí občanství, především pro někdejší československé občany. Je trochu paradoxní, že v současnosti je situace obrácená, než v roce 1993: slovenský občan, který nabyde na vlastní žádost občanství jiného státu, občanství Slovenské republiky ztrácí (k nabytí slovenského občanství se ale od cizinců nevyžaduje, aby se ze svého dosavadního občanství vyvázali), zatímco v České republice platí, že občan ČR může nabýt i další občanství, aniž by české ztrácel. Pro občany České republiky, žijící na Slovensku, se tak otevřela cesta k dvojímu občanství.

Ale to byla jenom taková vsuvka, abychom si připomněli leccos, co si vlastně skoro nikdo během rozdělení neuvědomoval. Nakonec jsme problém občanství zvládli, pro mě osobně byl psychologicky velkou úlevou vstup do Schengenu

v roce 2007. A to osobně myslím doslova, protože když třikrát za den člověk jede z Holíče, kde jsem leta žil a kde jsem tehdy měl druhý domov, do Hodonína, aby natankoval a nakoupil, a pokaždé se musí legitimovat, tak je to nepříjemné. I když potom mě už policisté znali a jenom mi zasalutovali. Čili pro mě velkým zadostiučiněním bylo, že kontroly zmizely. Mimochodem: hraniční režim, to byla další bolavá stránka rozdělení. Zase musím čestně prohlásit, že Slovensko se k tomu postavilo mnohem lépe, protože česká strana se neustále snažila zpřísnit hraniční režim, který i tak byl pro ty, kteří tam žili, dost nepříjemný. Například z české strany bylo vyžadováno, aby se hranice směla překračovat jenom na stanovených hraničních přechodech, ačkoliv dohoda podepsaná na podzim 1992 jasně říkala, že občané České a Slovenské republiky mohou překračovat česko-slovenskou hranici kdekoliv. Jenomže stanovit hraniční přechody a žádat, aby lidé překračovali hranici jen tam, to v Karpatech nebo v Beskydech nejde, protože tam je rozptýlené osídlení, chalupy jsou rozházené po kopcích, jednou tam, jednou tamhle... Vytvářet tam nějaké soustředěné přechody a nutit lidi je používat, jak to žádalo české ministerstvo vnitra, to byla čistá buzerace, jiné slovo na to najít neumím. Naštěstí slovenská strana omezení volného pohybu českých a slovenských občanů přes společnou hranici opakovaně odmítla a tak nakonec nevešlo v platnost.

Český stát tehdy demagogicky tvrdil, že všechna ta komplikovaná a život otravující opatření po nás chce Evropská unie; dokonce s tím vyrukoval Stanislav Gross coby ministr vnitra a potom premiér už po vstupu do Evropské unie, že tyto obstrukce vůči občanům jsou dílem a požadavkem Evropské unie. Nic takového ale Evropská unie samozřejmě nechtěla, v přístupových dohodách nic takového není. Taky by to nemělo žádnou logiku. Jako zdůvodnění státní úředníci udávali, že jsou to opatření proti cizí migraci. To bylo ale naprosto absurdní, vždyť volný pohyb, který byl dohodnut, závislý pouze na předložení občanského průkazu, ten se týkal jenom občanů České a Slovenské republiky. Občané třetích států na nic takového neměli nárok. Hranici přecházeli samozřejmě načerno. Takže i pokud by se pro občany České a Slovenské republiky

hraniční režim zpřísnil, jak se pokoušela česká strana, tak pro občany třetích států by se tím nic nezměnilo.

Překročil jsi někdy načerno hranici?

Já jsem nemusel, protože jsem občan České a nyní i Slovenské republiky, ale musím se přiznat, že mne ty obstrukce natolik rozčílily, že jsem několika lidem ze vzteku poradil, jak se přes hranici dostat. Například nějací Srbové jeli vlakem z Bratislavy, chtěli někoho navštívit v Mostě, a v Kútech je chtěli vysadit z vagonu, protože neměli víza. Oni samozřejmě nevěděli, že už Československo není, a že je zavedena vízová povinnost s Českou republikou. Tak jsem jim řekl: „Podívejte, počkejte si v Kútech půl hodiny, přijede osobní vlak, tam většinou kontroly nejsou, dostanete se do Břeclavi a tam si počkáte na další rychlík, který jede dál směrem na Prahu.“ Věděl jsem, jak to na hranici ve vlacích chodí. Kontroly se zaváděly postupně, ještě v roce 1993 na železnici nebyly, a o rok později se kontrolovaly jenom dálkové spoje, místní lokálky ne. Nebyl tomu uzpůsoben jízdní řád a taky neměli asi hned dost lidí. Navíc v osobních příhraničních vlacích jezdili většinou stálí pasažéři, které bylo snadné rozeznat, tak se moc nekontrolovalo.

Musím se ale přiznat, že jsem si samozřejmě vyzkoušel, jestli se dá hranice přejít tam, kde se to nesmělo; respektive přejet autem, protože dohoda o volném pohybu se týkala jenom přechodů pro pěší. To přece normálnímu člověku nedá si něco takového nevyzkoušet. Zákony sice ctím, ale... znáš to... zvláště, když si člověk o zákonu myslí, že není v pořádku... Některé silnice byly takzvané zaslepené, což znamenalo, že na hranicích byla dopravní značka „zákaz vjezdu všech motorových vozidel“ a žádná auta tam tedy jezdit nesměla. Anebo dokonce úmyslně tam pak byly později vytvořeny všelijaké překážky, aby se projet nedalo.

Udělal jsem si na Javorině takovou zkoušku. Dojel jsem tam ze slovenské strany a zkoušel projet po lesních cestách, které dost dobře znám. Podařilo se mi to úplně bez problémů. Projel jsem tou hranicí jako nůž máslem. A když jsem se pak

na nějaké konferenci setkal s jedním náměstkem z českého ministerstva vnitra, tak mi to nedalo, a povídám mu: „Pane náměstku, já se s vámi vsadím o svůj měsíční plat proti dvěma fackám, že kdybyste tu hranici obšancovali a policajti stáli na každých pěti stech metrech, tak tam stejně lidi projdou. Já jsem si to vyzkoušel, a když to dokážu já, tak co ti místní, kteří jsou na to jaksi životem vyškoleni...“ Což tamní horalé skutečně byli a jsou, kupříkladu za války německá hraniční policie tu hranici střežila velice přísně a stejně se tam přecházelo, protože v horském terénu není možné to uhlídat; to by ti hlídači museli stát od sebe na padesát metrů, na dohled, a tolik policajtů, myslím, nemají ani v Severní Koreji.

Navíc tam všude byli zkušení pašeráci, kteří se přecházením hranice živili... A žijí tam lidé, kteří znají ve svém okolí doslova každý kámen... Známe to z historie i z dobrodružných knížek, že ti, kdo pašují, jsou vždycky krok před těmi, kteří jim v tom chtějí zabránit.

Jistě, tam, kde je jenom trošku možné vydělat na tom, že je něco v jednom státě lacinější, tam pašování kvete. Po rozdělení Československa se ale na hranici nerozmohlo ani tak pašeráctví, jako převaděčství. Já jsem věděl o jednom místě, kde se převaděči scházeli, o jedné hospodě. Brali za hlavu tři sta až pět set marek, podle toho, odkud převáděný byl. Například, když to byl Ukrajinec, tak byla taxa nižší. Praxe toho převádění ovšem byla poněkud zvláštní, dalo by se říci, že až bezpracná. Převaděči převáděnému řekli: „Půjdeš takhle, a když někoho potkáš, tak řekneš ‚Dobrej den!‘ a klidně půjdeš pořád dál. A pak už budeš tam, kde chceš být, a tam si tě převezme takový a takový člověk a ten ti řekne, kudy v Česku.“ Anebo už ani nikdo na druhé straně nečekal, on už si „převedený“ poradil sám. Samozřejmě, když to byl Číňan, nebo někdo z Ghany, tak přece jenom byl i s tím „Dobrým dnem“ trochu nápadný... Takže tam to bylo složitější. Ale jenom o trochu. Pěšina, po které ho poslali, musela být více utajená, musela být menší pravděpodobnost, že někoho potká. Ale podle všeho to pro převaděče také nebyl nijak zvláštní problém.

Ty jsi zažil všechny politiky z těch dob. Jak oni vlastně přistupovali k Československu a k jeho dělení?

Ono je strašně složité rozdělit je podle nějakých modelů. Postoje se vyvíjely s průběhem událostí a ten byl hodně překotný. Osobně jsem přesvědčen, že na české straně rozdělení moc nevítal ani Václav Klaus, jemuž je „zásluha“ na rozdělení Československa často mnohými přičtena. Mám vůči němu nesčetné výhrady, ale v tomto případě víceméně mohl učinit pouze to, před co byl postaven. Byl v roce 1992 v situaci, kterou zdědil, a v okamžiku, kdy na Slovensku vyhrálo volby HZDS, tak už s tím stejně nešlo nic dělat. Čili já Klausovi v tomto případě nemám nic za zlé, naopak, jsem přesvědčen, že v sobě musel hledat a najít velkou vnitřní odvahu, aby takový krok vzal na sebe a udělal ho jako první.

Naopak například tehdejší ODA, třeba Jan Kalvoda a další, ti rozdělení Československa vítali, byli přesvědčeni, že ten stát je třeba rozdělit, protože měli svoji představu, že Slovensko je, řekněme, takový porouchaný vagón, který česká lokomotiva musí táhnout, a proto musí jet pomaleji, než by ve skutečnosti mohla. Že když odstavíme vůz, který celý vlak zdržuje, bude se ona česká lokomotiva řídit vpřed mnohem rychleji.

Český ekonomický tygr...

Ano, přesně tak, ale ono se ukázalo, třeba v měnové politice, v přechodu na euro, že to tak docela neplatí; respektive, že tehdy v Čechách velmi rozšířené sebevědomé, ba namyšlené přesvědčení, že Česko je vzorový tygr a Slovensko jakýsi chudý příbuzný, neplatí vůbec.

Vraťme se ještě k politikům. Jaká byla v čase rozdělování role Václava Havla?

Václava Havla jsem tolik neznal. Nepohyboval jsem se v jeho blízkosti. Dobře se s ním znal můj otec, ale ten je dávno po smrti. Já se s Havlem sešel asi třikrát nebo čtyřikrát, ale jsem přesvědčen, že on osobně rozdělení Československa nesl

velmi těžce, už jenom proto, že se dostal do nezáviděníhodné situace – být posledním prezidentem československého státu a jako takový vejít do historie... to asi není právě to, co by on chtěl! To by si nepřál žádný politik. Tím spíš, že Václav Havel se těsně po roce 1989 trochu stylizoval do role Masaryka, určitě si pamatujete plakáty, jak si Havel s Masarykem podávali ruce přes Karlův most... Což nemyslím nijak ve zlém, tehdy to mělo smysl a dokonce to v jistých souvislostech bylo zcela oprávněné. Ale přece jenom v okamžicích dělení státu to najednou dostávalo jiný význam...

... měnit se z jakéhosi Prezidenta Obnovitele v Prezidenta Rozdělovatele...

Takhle bych to nenazval. Ono je dneska jakousi módou si do Václava Havla kopnout. Dělají to s oblibou a zpupností lidé, kteří mu nesahají ani po paty. A je to velice nespravedlivé, ba ubohé. I v případě dělení státu není fair házet vinu na něj. Otráskali mu o hlavu onu nešťastnou pomlčkovou válku, což jistě nebyl právě vynikající nápad. Ale na druhé straně, on se potom hodně učil a hodně naučil. Snažil se proniknout do velmi složité problematiky všeho, co společný stát tvořilo i ohrožovalo. Víím to, protože od nás si vyžádal mnohé podklady. Já osobně jsem mu je poskytoval přes Petra Pitharta a Havel se snažil do zákрутů česko-slovenských vztahů velmi usilovně proniknout. Samozřejmě, žil a myslel ve vzorci, v kterém žila většina Čechů jeho generace: první republika je takový ztracený ráj a všichni tam žili jako šťastné děti ve vzorové mateřské školce. Ovšem tehdy, po roce 1989, bylo potřeba si uvědomit a důrazně říci, že Slovensko to vnímá zásadně jinak. Jistě, v porovnání s komunistickým režimem byla první republika i na Slovensku ráj, nadneseně řečeno, ale Slováci onen v Čechách rozšířený „velebný pocit první republiky“ nechápali tak jednoznačně kladně.

A Václav Havel se pak hodně snažil, aby do slovenského myšlení pronikl a jednal ne pouze „po česku“. Například jeho myšlenka, aby obě dvě národní ústavy, federální ústava a smlouva mezi republikami, byly přijaty postupně, ale

nabyly platnost v jeden den, byla vskutku geniální. Protože do té doby se česká a slovenská delegace pořád do nekonečna dohadovaly, co má být první, a Havel přišel s prostým konceptem, že vlastně na tom tak dalece nezáleží, vždyť jedna věc je, kdy parlament nějakou normu schválí, a druhá věc je její účinnost. Ta se dá odložit ne o rok, ale i třeba i o dvanáct let, viz služební zákon, že ano. Na první pohled geniálně jednoduché, to by přece každého napadlo, řekneš si, ale přišel na to pouze Václav Havel. A vlastně na tom je založena milovská dohoda, tedy dohoda z Milov u Žďáru nad Sázavou z 8. února 1992 – kde tohoto kompromisu bylo v podstatě dosaženo. To, že pak o jeden hlas v předsednictvu Slovenské národní rady tento návrh neprošel, už je jiná záležitost, ale v zásadě bylo dosaženo kompromisu, jímž se Václav Havel pokusil téměř úspěšně zachránit Československo jako společný stát. Podařilo se mu to o fous, stejně tak jako potom o fousek v SNR neprošel. Jistě, je otázka, jak dlouho by takový kompromis vydržel, nejsem naivní, nemyslím si, že by to vytrvalo neomezenou dobu, v historii nic trvanlivého neexistuje, ale mohlo se to stát a dělení Československa by bylo o nějaký čas odloženo. Byla by to bezesporu zásluha především Václava Havla. To pro ty, kteří mu zcela nekriticky a bez znalostí situace přičítají hlavní vinu za dělení republiky.

Co Petr Pithart, tehdejší český premiér?

Petr Pithart, myslím si, do jisté míry dodnes nese v sobě rozdělení Československa jako prohru. Vždyť právě on o společný stát bojoval velmi zaujatě, až zapáleně, snažil se být maximálně vstřícný.

Řekl bych, že ho právě proto většina české společnosti vnímala při jednání s jeho slovenskými protějšky jako příliš měkkého, ustupujícího partnera...

Slovo měkký jsem v této souvislosti slyšel mnohokrát a považuji je za velmi nespravedlivé. Kdyby Petr Pithart jako

politik nebyl, jak si myslí slavné všeznalé veřejné mínění, měkký, musel by udělat to, co později učinil Václav Klaus. Prostě říci: „Berte, nebo nechte být!“ Třetí možnost nebyla. Česká politika neměla žádné nástroje, žádné páky, aby změnila slovenský postoj, který byl jednoznačný a neměnný: prakticky veškerou hospodářskou politiku Slovenska ovládat z Bratislavy. A k tomu současně mít autonomní právo navazovat srovnatelně kontakty s dalšími státy, přičemž by nad tím federální centrum nemělo žádnou kontrolu a právo něco v tom měnit. To bylo podle mého názoru ještě problematičtější než hospodářská politika. Zjednodušeně řečeno, to, co vyžadovali někteří zástupci slovenské republiky, a ukázalo se, že jsou v té době na Slovensku ve většině, by nakonec znamenalo, že Slováci si budou dělat svoji zahraniční politiku, včetně jejích ekonomických kroků, ale zodpovědnost za její důsledky, zejména ty nevydařené, bude na hřbetě federálního centra.

Petr Pithart mohl provádět jinou politiku, než o kterou se snažil, a jistě by to dělal, ale musel by na to mít. Nemyslím teď peníze, myslím nástroje, aby takovou politiku dokázal prosadit. Kdyby Pithart měl na slovenské straně nějaké silnější spojence, jednal by docela určitě jinak. Na Slovensku ale v té době nebyla relevantní politická síla, o kterou by se v případě nějaké tvrdší politiky mohla česká strana opřít. To zjistil kupříkladu Jan Kalvoda velice hbitě, a proto se velice rychle dostává na pozici českého separatisty, protože zjistil, že cokoliv jiného je v dané chvíli prakticky marný, zbytečný boj. Petr Pithart to jistě věděl také, ale pokusil se tu absolutní skepsi překonat. Bylo to od něj úctyhodné.

Jezdil jsem v té době hodně na Slovensko a mluvil s lidmi z tamější vlády i opozice, také s lidmi z Bratislavy a i z vesnic, v „grófskej kaviarne“ i v „dedinskej krčme“... ba i na demonstracích na bratislavském náměstí SNP, a je pravda, že, byť jsem hledal velmi usilovně, vstupů do jakéhosi „československého prostoru“ jsem se málokdy dočkal. I v mnoha z těch na první pohled vstřícných jsem narazil na nějaké „ale“ v sebeurčujícím smyslu, takové, o kterém jsi mluvil.

Když se Václav Klaus snažil prorazit na Slovensko s ODS, skončilo to katastrofálně. Naopak, paradoxně svým úsilím vlastně profederální síly na Slovensku poškodil, protože se roztříštily.

Toužil založit velkou silnou federální československou stranu, která by svými výsledky ve volbách změnila i poměr sil při konstituování změn ve vícenárodnostním státě...

Musíme si ovšem uvědomit, když hovoříme o volbách v roce 1992, že jejich výsledky zkresluje tehdejší volební systém. Jednak z takticky nepochopitelných důvodů slovenské profederální síly, což znamená Občanská demokratická unie, někdejší VPN, a Demokratická strana v domnění, že volby vyhrají, zvýšily volební práh do SNR ze tří procent na pět. Tehdy stačily na Slovensku jenom tři procenta pro vstup do „velké“ politiky. Kdyby ta tři procenta zůstala, tak se profederální politici do Slovenské národní rady dostali. Zvedli to na pět procent a propadli. Druhá věc je, což už jsem říkal, jak se profederální síly rozdrobily. Demokratická strana šla do koalice s ODS, která prováděla na Slovensku z mnoha hledisek nemožnou politiku. Miroslav Macek jezdil po Slovensku a vykládal, jak si musíme utahovat opasky. S tím není možné v žádném případě vyhrát volby například ve městě, kde před pár měsíci zavřeli jedinou továrnu a všichni jsou bez práce. Tím lidi jenom našteješ. Nejde teď o to, jestli je to pravicové nebo levicové, ale v každém případě je to blbý, nemyslíš?

Rozhodně ne volebně taktické...

Eufemisticky řečeno. A pak musím připomenout ještě další problémy. Tím třetím je, že hlasy těch, kdož volili „federální“ strany, které se nakonec do zastupitelských orgánů nedostaly, se podle volebního zákona proporcionalně rozdělily stranám, které do parlamentů pronikly. Čili nejvíc z toho dostala HZDS, protože byla nejsilnější. Takže nakonec hlas občana, který hlasoval „federálně“, tedy pro ODU nebo pro Klause, ve skutečnosti připadl Mečiarovi.

Čtvrtá věc, týkající se voleb, kterou bych chtěl připomenout, je ještě nešťastnější, nebo možná by se dalo říci hloupější. Zapomíná se na to, že nejhůř to odskákali Slováci, kteří žili tady.

Žádný Slovák v České republice nemohl hlasovat pro HZDS nebo SNS, ani kdyby chtěl, tyto strany prostě v ČR nekandidovaly. Musel by kvůli tomu extra vycestovat na Slovensko, a i tak by mohl hlasovat jenom pro kandidáty do Federálního shromáždění a to pouze do Sněmovny lidu. Pokud tady žil někdo ze Slovenska, kdo tak chtěl hlasovat, a myslím, že to bylo naprosté minimum, tak se na to vykašlal.

Slováci v českých zemích prakticky všichni chtěli volit a volili ODS a za odměnu se dočkali dohod, podle nichž se tu stali občany druhé kategorie, vlastně ne občany, ale cizinci.

S kým se na slovenské straně jednalo nejlépe?

Už je to dávno za námi, tak moje odpověď asi nějakou bouřku nevyvolá. Ale kdybych to řekl tehdy, asi by se to v české veřejnosti moc nelíbilo. Mně se totiž nejlépe jednalo se Slovenskou národní stranou, SNS. Ti řekli jasně: chceme samostatné Slovensko. Tečka. Bodka. Ostatní, to bylo jako když hraješ poker. A já poker nehraji. Já hraji mariáš. Blufování a skrývání jsou mi cizí. Neumím to a jsem z toho nervózní. Jinak ale naše osobní vztahy byly se všemi dobré. Kromě Vladimíra Mečiara.

To byla vůbec zajímavá figura. Jaká byly vlastně role a vývoj Vladimíra Mečiara, vždyť on nejdřív bojoval za federaci, aby se nakonec stal zapáleným „roduverným“ národovcem.

Já mám s Mečiarom jenom jednu přímou zkušenost, my jsme se osobně nikdy nesetkali, ale ta jediná zkušenost stála za to. Je vysoce negativní. Souvisí to s přípravou zákona o půdě, zákona číslo 229 z roku 1991. Popisují to ve své knize o rozdělení Československa velmi podrobně. Já jsem tehdy k přípravě toho zákona byl povolán jako odborník na pozemkové reformy, protože za socialismu jsem se právě tím zabýval v Zemědělském muzeu. V roce 1990 jsem byl zvolen v Zemědělském

muzeu do vedení nově založeného Odborového svazu pracovníků zemědělství a výživy a ten mne delegoval jako odborníka do odborné kmise pro přípravu zákona o půdě. Při změnách vlastnictví půdy, které vznikaly po roce 1989, nastal problém, který samozřejmě na české straně nikdo nevnímal, neboť se českých zemí vůbec netýkal. Tady se pořád jenom strašilo sudetskými Němci, takže poslanci nastavili dobu nesvobody až od 25. února 1948, kteréžto datum je, mimochodem, dle mého názoru, čistě politickým rozhodnutím. Vždyť o období od roku 1945 do roku 1948 můžeme pouze říci, že u nás bylo méně nesvobody, než po roce února 1948, ale žádná skutečná demokracie tu nebyla. Řekněme, že v „třetí republice“ fungovaly ještě určité pojistky právního státu...

... ale systém tzv. Národní fronty ovšem nebyl žádný demokratický výdobytek, to v žádném případě... Ale teď zpátky k Vladimíru Mečiarovi.

Vrátím se k Mečiarovi právě v souvislosti s tím zákonem o půdě, chystaným po roce 1989. Tím, že se restituční hranice určila datem 25. února 1948, byli z ní pro území Slovenska vyloučeni bývalí maďarští vlastníci. Čeští politici, kteří pořád úzkostlivě lpěli na tom, aby populisticky vyšli vstříc obavám z návratu zlých sudetských Němců, ale můžeme si položit otázku, zda se něčeho tak absurdního nakonec oni sami iracionálně nebáli, úplně zapomněli, že jsme sebrali majetek sudetských Němců, a současně jsme je vyhnali, ale Maďarům jsme pouze sebrali majetek a nechali je na Slovensku. Čili Maďaři ho teď chtěli nazpět a říkali: „No, tak vy prohlašujete, že jsme tady v Československu plnoprávními občany, ale jak to, že já, coby Maďar, na majetek nárok nemám, a soused Slovák na něj nárok má?“ A měli samozřejmě naprostou pravdu. Takže zákonodárci si mě předvolali a říkali: „Co s tím? Víte, my zásadně nechceme hýbat s restituční hranicí, ale na druhou stranu nemůžeme ty Maďary vyřadit, ani jedno není v žádném případě možné.“ A já jsem říkal: „No podívejte se, byla by tu jedna cesta: na Slovensku na podzim roku 1948 předsednictvo Sboru pověřenců vydalo nařízení č. 26, že těm Maďarům, kterým bylo vráceno

státní občanství, pokud jejich půda je ještě ve vlastnictví státu, tak že se jim má vrátit.“ Na to ovšem už se za těch dlouhých čtyřicet let existence JZD a státních statků zapomnělo. Takže jsem upozornil, že nikdo toto nařízení nezrušil, protože ono fakticky bylo mrtvou literou, než se totiž lidem stačilo něco vrátit, tak přišla kolektivizace. A všechno, co bylo před ní, upadlo v zapomnění, včetně zákonných norem.

Něco jako když se tradovalo, že v Anglii přežívá zákon o muži s červeným praporem, který musí povinně kráčet před každým jedoucím autem coby výstraha a varování...

Asi tak, norma zapomenutá, zdánlivě zcela pro praxi nepotřebná, ale přesto existující. A já jsem si na ni vzpomněl a navrhl jsem, že by se pro tento případ restitučních nároků a vracení majetku dala použít. Stačí dát odkaz na ono zapomenuté rozhodnutí. Čili do jisté míry: vlk by se nažral a koza zůstala celá. A oni to tak udělali. V onom zákonném ustanovení (zák. 229/1991 Sb.) skutečně stojí, že nároky dle tohoto zákona nevylučují nároky na základě jiných předpisů. Dokonce bylo pod čarou to nařízení výslovně zmíněno. Charakteristická pro tehdejší dobu byla skutečnost, že nikde v Praze neměli sbírku nařízení Slovenské národní rady. Takovým způsobem fungovala za socialismu deklarovaná federace. Museli jsme si to nechat odfaxovat z Bratislavy, protože tady to nejen nikdo neměl, ale ani o tom nevěděl, dokonce ústavní právníci netušili, že něco takového existuje.

No, fajn, řekli jsme si, problém byl vyřešen. Člověk by očekával, že si všichni oddechnou, je po potížích.

Jenomže okamžitě vyskočily Slovenská národní strana a Mečiarova frakce VPN, která se už tehdy zformovala, a začaly žádat, aby se situace neřešila federálním zákonem, ale aby jakékoliv nároky mimo hlavní restituci byly převedeny do kompetence národních rad. Což samozřejmě maďarské strany odmítaly, protože jim bylo jasné, že ve Slovenské národní radě jsou jakékoliv nároky tohoto druhu politicky zcela neprůchodné. To jsme tehdy věděli všichni. Po politickém boji se ovšem nakonec ten paragraf dostal tam, kam patřil. Soudní realističtí

poslanci jej prosadili, bylo to hlasování ve prospěch zdravého rozumu. A Mečiar hned vystoupil na tiskové konferenci, vidím to jako dnes, jakákoliv racionalita stranou, povstal „národní“ bojovník, ohnivě se obouvá do federálu a do Čechů, že „idú vracat majetok fašistom a iredentistom!“ On to vykřikoval velmi zuřivě, byť samozřejmě musel vědět, jaká je to nacionalistická demagogie. Jasná, zřetelná, neomluvitelná demagogie. Tak to je moje zkušenost s Mečiarom, od té doby vím, že není možné mu věřit, že využije všeho pro své cíle, třeba lživě nebo překrouceně. Kdyby mi Mečiar řekl, že je dneska, dejme tomu, 18. března, nebo že je venku sluníčko, tak je třeba podívat se do kalendáře, nebo z okna, jestli je tomu skutečně tak.

Prý: „grófom budeme vracat majetok...“ Přitom v onom původním nařízení z roku 1948 se říká, že majetek se vrací do výměry padesáti hektarů, což bylo vázáno na zákon o druhé pozemkové reformě, který vyšší výměru nepřipouštěl.

O žádné grófy vůbec nešlo, to byli úplně obyčejní rolníci, pravda, prosperující, jižní Slovensku je úrodné, bohaté, a oni byli pracovití...

Z tohoto příkladu si lze představit, jak jednal Vladimír Mečiar v tak složitých a citlivých otázkách, jak je státoprávní uspořádání. Naštěstí se v současnosti už úplně stáhl. Naštěstí pro Slovensko, pro jeho okolí, a nejspíš i pro Evropu, už vůbec politicky nevystupuje.

Sice trochu odbočuji, ale všechno souvisí se vším: ono to nadělá paseku, všelijaké to zabavování majetku, pak jeho vracení...

Tak mimochodem – ještě k tomu zmocnění pro národní rady o vracení půdy Maďarům. Existuje ještě jedna moc zajímavá věc, o které taky málokdo ví. Často čteš v novinách a vůbec je to omílaným předmětem úvah médií a politiků: hranice z 25. února 1948 nesmí být prolomena! Stává se z toho taková politická svátost, jak se teď často říká, mantra. Ale ona magická mez už byla dávno prolomena, já osobně jsem dělal zákon, z něhož to vyplývá. Je prolomena už od roku 1992, protože Česká národní rada tehdy přijala zvláštní zákon, je to zákon číslo 243 z roku 1992, každý si ho může ve Sbírce najít,

kde se říká, že ti Němci, kterým bylo po roce 1945 ponecháno, anebo do roku 1953 vráceno státní občanství, mají na majetek nárok. Tedy na pozemkový majetek, o jiném není v zákonu řeč.

Tedy de facto i de iure získali tento nárok na pozemkový majetek od pětačtyřicátého roku.

Samozřejmě, ale to už tu nikdo neví, možná „jako“ neví, ale já jsem na to několikrát upozorňoval. Prolomili jsme tenkrát onu hranici a prolomili jsme ji úmyslně, protože já hájím názor, že když někdo spáchal zločin, může mu stát sice zabavit majetek, ale nemůže to dělat plošně a kolektivně nějaké skupině obyvatel, třeba podle národnostního principu.

Protože takovými rozhodnutími a takovými odsouzeními ke kolektivní vině začínají, dle mého přesvědčení, všechny špatnosti ve fungování země. Když někomu vezmeš soukromý majetek, tak znejistíš a rozkýváš majetkové poměry. No, a pak už je velice jednoduché vzít majetek někomu jinému. Stát si snadno a lehce přivykne na to, že může svým občanům ukrást, co si kdy a kde zamane.

Zpátky k dělení Československa. Co ostatní slovenští politici?

Jak už jsem řekl, více méně korektní jednání, ale s pokerovou tváří a pokerovými manýry. Jinak s mnoha lidmi, kteří při dělení figurovali, udržuji dosud osobní přátelské vztahy. Rozpory při jednání plynuly také z toho, že Slováci si mysleli, že nevíme, co chtějí, a když nám to vysvětlí, že to pochopíme. Já se jim snažil vyložit, že chápeme dobře, o co jim jde, ale že většina jejich požadavků je pro českou stranu naprosto nevýhodná a tedy nepřijatelná a některé požadavky jsou objektivně zcela nerealizovatelné.

V dubnu 1992, už po krachu milovských jednání, za mnou přišli Michal Kováč a Jozef Moravčík jako místopředsedové HZDS, že mluví jménem skupiny, která chystá návrh státoprávního uspořádání. Naznačili, že jednájí za Mečiarovými zády. Nabídli mi projekt, který bych měl předat ministru Šabatovi a Pithartovi. Domnívali se, že by se po volbách na základě

toho plánu mohlo začít znovu jednat. Tehdy jsem nevěděl, že poslali něco podobného také některým lidem z vedení ODS. Slíbil jsem, že si materiál prostuduji, aby se ozvali za čtrnáct dní. Zjistil jsem, že projekt předpokládá dva státy, které vytvoří paritní výbory a ty se budou dohadovat o společných věcech. Ovšem, nestálo tam, co se stane, až se jednou nedohodnou, což se dalo s jistotou očekávat. Kuriózní bylo, že republiky měly mít právo samy uzavírat smlouvy, ale mělo existovat společné zastřešení vůči cizině. Přeloženo do srozumitelného jazyka: smlouvy budeme uzavírat sami, ale odpovědnost jde na společné orgány. Ty ovšem mají nulovou pravomoc. Když jsme se zase sešli, tak jsem jim řekl: „Pánové, s tímhle vás česká vláda vyhodí“. A Kováčovi povídám: „Pane inženýre, vysvětlete mně, v čem je takové řešení pro českou stranu výhodnější než rozdělení na dva státy?“ A on řekl: „Víte, my bychom nechtěli ztratit všechny kontakty, co máme, ale zároveň se chceme zviditelnit a řešit si svoje věci sami.“ Na to byla jediná odpověď: „Ano, pane místopředsedo, to já vím, co vy chcete, to jsem si přečetl, ale vysvětlete mi, co z toho budeme mít my?“ A nastalo dlouhé výmluvné mlčení.

Což byl asi v těch debatách častý, až obecný problém...

Při jednání v brněnské vile Tugendhat jsem nebyl a jednání se neprotokolovalo. Z výpovědí pamětníků ale vyplývá, že zatímco Klaus jednal separátně s Mečiarom, dal se Miroslav Macek do řeči s Kováčem a říká: „Tak, Miško, co jste nám přivezli?“ Kováč vytáhl elaborát – deset let poté jsem se ho ptal, zda to bylo totéž, co dal před tím mně, odpověděl, že tamto byly pouze téze, ale podstata byla stejná. Macek si to přečetl a napadlo ho totéž, co mě. A když se Klaus s Mečiarom vrátili, řekl Macek Klausovi: „Je to jasné, jediné, na čem se dohodneme, je rozdělení státu. To, co předložili, je postupné emancipování slovenského státu za české peníze...“

A co takový Ján Čarnogurský?

Můj vztah k Jánovi Čarnogurskému se vyvíjel zajímavě. Četl

jsem některé jeho práce, publikované v samizdatu, a bylo mi to velice blízké. Pak, na Vánoce roku 1991, uspořádal Zbyněk Zeman, náš vynikající exilový historik, na Oxfordské univerzitě panelovou diskusi o česko-slovenských vztazích. Vypravila se tam patnáctičlenná delegace z České republiky, vedl ji Petr Pithart, který kdysi v mládí v Oxfordu jistý čas studoval, a patnáctičlenná delegace ze Slovenska, kterou vedl právě Ján Čarnogurský. Dostali jsme vládní speciál, TU 154, letěli jsme ze starého ruzyňského letiště. Ta situace kolem samotné cesty byla velice zajímavá, ba dobrodružná, protože jsme měli povolení mimořádně přistát na vojenském letišti nedaleko Oxfordu. Oxford totiž nemá civilní letiště. Získat takové povolení tehdy bylo dost komplikované, protože přece jen bylo těsně po studené válce, Československo nebylo v NATO, všechno bylo pořád do jisté míry otevřené. Že nakonec bylo povolení vydáno, svědčí o tom, že naše republika měla tenkrát jisté mezinárodní renomé a že česko-slovenský problém budil ve světě pozornost a zájem.

Jenže byla mlha a na vojenském letišti se přistát nedalo, tak nás odklonili na civilní letiště Stansted, což je v podstatě záložní letiště pro Londýn, kam létají nízkonákladové letecké společnosti. Je totiž od Londýna dost daleko, asi sedmdesát kilometrů. Na letišti ve Stanstedu si s námi nevěděli rady, nevěděli, co jsme, zda jsme oficiální delegace, nebo soukromé osoby, šli někam telefonovat, asi kamsi na vyšší nebo utajenější místa. Zajímavé bylo, že nás odvezli do takové podzemní místnosti, dali nám čaj a kafe, ale nesměli jsme odtamtud ven. Stáli tam dva policajti a dohlíželi na nás, takže jsme vlastně byli internovaní. A pak řekli, že tedy ano, jste oficiální delegace, ale tudíž pro vás musí přijet právě ten autobus, který jel na vojenskou základnu, protože ho zkontrolovali pyrotechnici. Ona ještě tehdy všechno komplikovala právě probíhající akce v Iráku. Čili jsme si ten „výlet“ doopravdy užili se vším všudy.

Napsal jsem v době před tím nějaký článek, který se Čarnogurskému nelíbil. Hned, jak jsme přijeli do Oxfordu, Čarnogurský vybafl na Pitharta: „Peter, nemohol by si tomu Rychlíkovi povedať, aby takto nepísal?!“, a Pithart mu řekl: „Rychlík

je tady, já vás seznámím, řekněte si to bez prostředníka.“ Tak jsme se s Jánem Čarnogurským seznámili a musím říct, že – přes rozdílnost názorů na některé věci – jsme si navzájem vytvořili velice dobrý vztah, snad i trochu přátelský. Když jsem později potřeboval nějaké podrobnosti pro psaní své knihy o česko-slovenských vztazích, asi dvakrát nebo třikrát jsem s ním mluvil. To už byl Čarnogurský ministrem spravedlnosti ve vládě Mikuláše Dzurindy. Vyšel mi všestranně vstříc.

Co sama oxfordská konference? Přinesla něco k vyjasnění tehdy napjatých česko-slovenských vztahů, kromě toho, že se urovnal tvůj vztah s Čarnogurským?

Nejdřív něco o tom, jak jsme odtamtud odjížděli. Celý ten zájezd do Oxfordu byl totiž nějak odsouzen k dobrodružství. Člověk by řekl: staroslavná, vyhlášená univerzita, daná pravidla, tradiční anglický rytmus. Ale tehdy bylo něco ve vzduchu. Když jsme odtamtud odjížděli, tak zase přijel autobus, poměrně brzo ráno, ještě byla skoro neprůhledná mlha, nasedli jsme, všichni rozespálí, klimbáme v autobusu, jak to při podobných ranních cestách bývá, a najednou se podívám z okna a vidím ukazatel Royal Air Force Base. Tak hned jdu za Petrem Pithartem jako vedoucím zájezdu a říkám: „Pane ministerský předsedo, asi se vloudila chyba, oni nás vezou na tu vojenskou základnu, ale letadlo nás přece čeká na letišti ve Stanstedu.“ Tak jsme šli spolu s Pithartem za řidičem, ale mezitím jsme už dojeli. Před námi spuštěná závora, a samozřejmě nás nechtěli pustit dál: „Kam se cpete, civilové, tady je vojenský objekt!“ A šofér zase říkal: „Já tady mám napsáno, že vás mám odvézt sem, tak jste tady a račte vystoupit, protože já mám další kšeft.“ Nikdo mu neřekl, že došlo jaksi ke změně při přistání. A já jsem šel vyjednávat s těmi vojáky, aby nás nechali zatelefonovat, šli jsme spolu s Pithartem, ostatní neuměli moc anglicky. Podařilo se nám dovolat na příslušnou firmu, která potom dala šoférovi instrukce, že nás má odvézt, kam si řekneme, že za to dostane zapláceno, a ty jeho ostatní zástoje že se vyřídí. A ti vojáci nás pak pustili dovnitř, alespoň abychom se mohli otočit. Takže, jak složitě jsme přijeli, tak složitě jsme odjížděli.

Sama konference a debata v Oxfordu byla zajímavá. Ovšem hledat východisko bylo stejně komplikované jako to cestování. S tím rozdílem, že jako delegaci se nám nakonec podařilo odletět, ale společnou řeč se slovenskými protějšky se nikdy najít nepodařilo. Mě celé to debatování a disputování přesvědčilo, že nějaká dohoda bude těžko možná, definitivně jsem tam pochopil, že Češi a Slováci vycházejí ze dvou filozoficky odlišných stanovisek. Od té doby ve svých přednáškách říkám, že na Slovensku nevnímali a nevnímají „společný stát“ jako „jeden stát“ v pravém smyslu těchto slovních spojení. Že to vždycky vnímali jako spojení dvou států, asi tak, jako Evropská unie je spojení dvaceti sedmi států, ne jeden stát. Československo bylo pro Slováky společný stát, ale ne ve smyslu jeden subjekt. Takhle na české straně nikdy nikdo neuvažoval a tady se samozřejmě vytvářela jiná tradice myšlení a vnímání státu už od první republiky, průsečíkem byla prázdná množina.

Ždá se, jako by ten problém vznikl kdysi, už od Pittsburské dohody a jejího vnímání po vzniku samostatného Československa. Slováci se vcelku oprávněně odvolávají na to, že Tomáš Garrigue Masaryk nedodržel to, co v této dohodě uzavřené 30. května 1918 slíbil, tedy vznik řady prvků slovenské autonomie.

Uzavření této dohody a Masarykův podpis na ní je jediný známý případ, kdy se Edvard Beneš postavil svému idolu. Neví se, že by kdy jindy nesouhlasil s mužem, jehož považoval za svého životního učitele a s úctou a pokorou k němu vzhlížel. V tomto případě Masarykovo jednání a rozhodnutí nepřijal a dohodu, kterou mu poslali dodatečně, odmítl podepsat. Říkal Masarykovi: „Ne, nechme teď stranou, že já s tím nesouhlasím, to je jiná věc, ale vy jste slíbil něco, o čem nemůžete vědět, že to budete moci dodržet, a dal jste Slovákům do ruky hůl, kterou nás můžou mlátit po hlavě.“ A měl pravdu.

Proto, že Beneš tuto smlouvu odmítl v květnu 1918 přijmout, mohl v průběhu druhé světové války, když za ním v Londýně přišli slovenští exiloví politici Štefan Osuský a pak Milan Hodža a otevřeli problém, jak tedy bude v poválečné republice vypadat národní uspořádání, zcela jasně říci:

„Můžeme se o tom bavit, ale já s vámi žádné dohody tady podepisovat nebudu, nemůžu a nechci.“ A rovnou odmítnout námitky argumentem: „Na Pittsburskou dohodu se neodvolávejte, já jsem ji nepodepsal, já jsem u toho nebyl, já jí nijak vázaný nejsem.“

A proč to Masaryk tehdy udělal? Z hlediska postavení slovenského národa v samostatném státě nasliboval Slovákům kde co: samostatný sněm, administrativu, soudy. A potom, když hodně udělali pro vznik samostatné republiky, a nezakryvejme si, američtí Slováci kromě jiného na vytvoření Československa vydali velké peníze, změnil prezident tu dohodu v cár papíru. Americká historička Margaret MacMillanová o tom píše: „Češi, kteří dominovali domácí politice, odmítali dát Slovensku tu autonomii, kterou Masaryk tak lehkomyšlně rozdával v Pittsburgu, s odůvodněním, že Slováci ještě nejsou dostatečně zralí, aby si mohli vládnout sami. A snad ještě důležitější bylo, že nechtěli dávat záminku Němcům, Rusínům nebo Maďarům, kteří by mohli požadovat podobná práva. Podepsal Masaryk tuto dohodu skutečně jenom z taktických důvodů?

Buďme otevření – ano. Masaryk to vskutku udělal z taktických důvodů. Bylo to něco, co nejspíš věděl, že nedodrží.

Slíbil něco, co věděl, že nedodrží. To není právě mravné a na mravnost se Masaryk stále odvolával.

Tedy, já samozřejmě nevím určitě, jestli si uvědomoval, že to nedodrží, že to nebude moci dodržet, a pravdu o tom už nebude vědět nikdy nikdo, ale jasně je, že musel počítat s tím, že i kdyby to chtěl dodržet, tak že to nebude záležet jenom na něm. Ani v Americe, kde prezident je hlavou exekutivy, nemá ani právo ani možnosti určovat, že se například Virginie a Západní Virginie opětovně spojí do jednoho státu. To je záležitost legislativy a na tu Masaryk vliv neměl... Ale on se pak hájil, že se pojistil tím, že v Pittsburgu řekl, že o tom definitivně rozhodnou svobodně zvolení zástupci doma. Říkal: „Parlament schválil ústavu a tím pádem Pittsburská dohoda

má už cenu jenom historickou.“ Z čistě legalistického hlediska je možno se na to takto dívat, ale nepochybně měl Edvard Beneš pravdu, když řekl, že toho nevzejde nic dobrého. Navíc je dobře si uvědomit historickou poslušnost – Masaryk se Pittsburskou dohodou zbavil závazků, které byly vůči Slovákům zakotveny v předchozí Clevelandské dohodě z roku 1915, i když tuto dohodu osobně nepodepsal. V Clevelandské dohodě se mluvilo o budoucí republice jako o federaci, Pittsburgh už přinesl domluvu o Československu jako o unitárním státě, byť v něm mělo mít Slovensko autonomní postavení.

Vznik Československa vůbec nebyl tak samozřejmý, přirozený, jak se traduje. Slováci měli v roce 1918 na vybranou mezi Čechy a Maďary. Existují názory, že být tehdy vypsáno referendum, možná se rozhodli pro Uhry...

Myslím, že v roce 1918 byla maďarská opce skutečně pravděpodobnější. Přece jen uherský stát existoval tisíc let. Byla to tedy z historického hlediska značná hodnota. Češi v 19. století jsou vychováni školou, církví, rodinnou tradicí v uvědomění existence české státnosti. Svatý Václav, Jan Hus, Jan Ámos Komenský. Ani rakouské úřady nepopíraly skutečnost a z ní se formující národní vědomí, že česká státnost má dlouhou tradici. Nesnažily se ji něčím nahradit. Ale na Slovensku byli všichni vychováni v uherské tradici – sv. Štěpán, zlatá bula krále Ondřeje, revoluce 1848 jako boj za uherskou svobodu. Pro mnoho Slováků, i národně uvědomělých, byla existence Uher chápána jako něco, co je dáno: bylo to tisíc let a před tím nebylo nic. To znamená, že si sotva uměli představit, že najednou Uhry nebudou a Slovensko bude patřit ke státu, kde se sice mluví jazykem, kterému rozumějí, ale s historií, se kterou nemají nic společného. Do jisté míry to pro ně byl kulturní šok.

Proč to ale nakonec dopadlo tak, jak dopadlo, tedy Československem?

Ono se vždycky hovoří o vůli lidu. Ve skutečnosti ale rozhodují elity. Praxe je taková. Je to dnes, bylo to vždycky.

Vladimír Kučera / Jan Rychlík
HISTORIE, MÝTY, JÍZDNÍ ŘÁDY

Obálku s použitím fotografie Vojtěcha Vlka
a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2015 jako svou 1373. publikaci
Vydání první. AA 10,59. Stran 208
Odpovědný redaktor Filip Outrata
Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s.
Doporučená cena 268 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-637-6